

ԳՐԱԽՈՍԵԿԱՆ

L'Eglise Apostolique Arménienne et sa doctrine. Père Bedros Kassardjian. Précédé d'une lettre liminaire de M. A. Navarian. Imprimerie Turabian Paris 1943, pp. 254.

Հակառակ անցնող պատերազմի տխուր բերույթներուն, այս միտքը չզգործեցաւ գործելէ և արտագրելէ, մասնաւորաբար Ֆրանսայի մէջ, ուր ամենէն զօրախորը եղան հետեանքները պատերազմին։ Այսօր, պատերազմի վախճանին, արդէն իսկ կը ստանանք Ֆրանսայէն Իրակի և քանակի բարիքներով արժեւոր գործեր, որոնք թեւ թեւ գրախոսութիւն հետզհետէ Սիոնին մէջ։

Մենք աչքի առջև ունինք մին այդ գործերէն, և այս տողերը յատկացուած են այդ պարտքը կատարելու։

Հեղինակը՝ L'Eglise Apostolique Arménienne et sa doctrine, հատորին հայ քահանայ մըն է (այսօր կը պաշտօնավարէ Փարիզի Ս. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ), որ բոլորն ու նախաձեռնողութիւնը ունեցած է մօտենալ, որքան իրաւ, այնքան կուռական (litigieux) այն նիւթին, որ պարունակութիւնը կը կազմէ այս կոնիկ աշխատանքին։ Նպատակը՝ Մանթիքանիլ Ֆրանսայի մէջ հասակ առնող հայ նոր սերունդին, մեր ազգային եկեղեցին, և անոր ուղղափառ վարդապետութիւնը։ Իսկ փոփոխութիւնը։ Ապացուցանել և շեշտել Առաքելականութիւնը մեր եկեղեցւոյն։ Այդու իսկ իսպառ մերժել անոր հերձուած ծոց ըլլալու մեղադրանքը։ Եւ վերջապէս յստակ և ճիշտ դասաւորումով մը տալ մեր եկեղեցւոյ ուղղափառ տեսակէտը վարդապետական զանազան հարցերու մասին։

Գործը իրեն ճիշդ ուղադրու է արդարեւ։ Անցնող քառօրդ դարու շրջանին, մենք չունեցանք զօրախորաբար, աշխատանքներ, հրատարակուած այս մտահոգութեամբ։ Թերեւս անոր համար որ հոն տեղ առնող հարցերը, չեն, շահագրգռել տշեւս մտքերը և սիրաշահիբ զանգուածներու հետաքրքրութիւնը։ Անոնք մնացին բաժինը՝ մասնաւորներու, որոնք հանգստանքներու բերումով, հարկին ներքեւ են, ընել ուսումնասիրութիւնը, վերացական հրամանակար-

գերու (dogme)։ Արժանապատիւ հեղինակը կը գիտնազարկէ այս վտանգը։ Ընելով փորձը հրատարակութեան, նման աշխատանքի մը։ Առաջին անգամն է որ քահանայ վը, այս վերջին քսանըհինգամեակին, նախքան ձեռնուրիւնը կ'ունենայ հրապարակ զայ, պայպիսի շատ կարեւոր գրքով մը, այն ալ Ֆրանսերէն լեզուով։ Եւ ասիկա ի պատիւ իրեն, տրուած ըլլալով որ մենք կը ճանչնանք զինքը, երբ ինքը եկած էր Երուսաղէմ կրօնաւորներու ազդեցութեամբ։ Պահանջը նման աշխատանքի մը։ Մենք կը կարծենք որ հետեւն է քահանային։ Արժանապատիւ Տէր Հայրը իրաւամբ զգացած է անհրաժեշտութիւնը այդ պահանջին։ Արեւ եկեղեցւոյ վերադարձման այս օրերուն, տալ մեր եկեղեցւոյ պատմութիւնը և յստակ կերպով դասաւորել անոր վարդապետական տեսակէտները, այն ալ Ֆրանսայի մէջ ապրող մեր նոր սերունդի հաշտել, կը կազմէ իրական անհրաժեշտութիւն մը։ Եւ ասիկա առաջինն է այս գրքի արժանիքներուն։

Ուրիշ առաքինութիւն մը, որ իրական բարիքը կը կազմէ անոր, վէպի մը պէս ընթերցելի ըլլալու հանգամանքն է։ Մենք կը կարծենք որ այդ գրքին մէջ տեղ առնող հայեցողական սահմանումները հաճաքով պիտի կարդացուին բոլոր անոնց ալ կողմէ, որոնք հազիւ ունին հասութիւնը այդ հարցերուն։ Տէր Հայրը, հասկնալի պատահաններով, մնացած է պարկեշտ, անյաւակնոտ, և լրջութեամբ դասաւորած է վարդապետական բոլոր այն հարցերը, որոնք բազմազան հատորներ արժած են Եկեղեցւոյ մեն հայրապետներուն։ Ան օգտուած է մեծապէս Օրմանեան Սրբազանի Ազգապատմութիւնը, և մասնաւորաբար աստուածաբանական այն մեծահարուստ գործին, որ կը մնայ անտիպ մեր քով։ Ջանացած է զիրոյ պահել իր հատորը հպկանառական և փառապարկական։ Միտք հոգնեցնող և համարաձայնեցնող խնդրանքները, Հարցերը կը ներկայացնէ իրենց պարզութեան մէջ, յստակ և որոշ ճշտագրութեամբ։ Ձի կայ յաւակնութիւն զանոնք մեկնաբանելու, և կը խուսափի, մեր եկեղեցւոյ պատմութեան մէջ տակաւին իրենց լուծումը յայտել չուանցող հարցերուն մասին ընել իր անձնական դատումները, և տալ վճիռներ։

Գրքին բովանդակ պարունակությունը նորություն մը չի բերէր անշուշտ մեզի: Երբ նկատի ունենանք, այն մէկ երկու աւելի լայնեղ գրքերը այս ուղղութեամբ, որոնք աւելի նեղինակաբար, հանգամանորէն, կը մօտենան մեր եկեղեցւոյ պատմական դէպքերու և դէմքերու ճշտումի գործին, և մանաւանդ կը մխրճուին մանուածապատ մանրամասնութեանցը և փաստարկութեանցը մէջ վարդապետական հարցերու: Յիշելու համար մէկ երկուքը անոնցմէ, կուտամ անուններ: Օրմանենանի Ազգապատումը, Հայոց Եկեղեցին, և Տեսական Աստուածաբանութիւնը, Բարգէն կաթողիկոսի Հայ Եկեղեցին, և Սահակ Քնիւր. Տէր-Սարգիսեանի Քննական Կրօնագիտութիւնը: Բայց ինչ որ յատկանշական է՝ հրատարակութիւնն է այս գործին, կանոնաւոր և կոկիկ դուրսեմբար: Զայն կարդացող մը կարող պիտի ըլլայ յատկ և ամբողջական պատկերը ունենալ մեր եկեղեցւոյ և անոր վարդապետութեան, առանց չլիոթ և տարակոյտ ըստեղծելու մտքերու մէջ: Իրեն անդեկութիւններու գումար, ան կը մնայ հետաքրքրական: Մենք մտքի առջև ունինք, վերը յիշուած գործերէն զատ, հայ և օտար լեզուով գրուած նման աշխատանքներ, որոնք երբեմն կ'անցնին իրենց առաջագրութիւնը խօսքի առաւելագոյն բաժիններով: Այս մըբռնումով մենք կը նկատենք այս գործը օգտակար: Զայն պիտի կարգան ոչ միայն մասնագէտները, այլ նաեւ բոլոր անոնք որոնք ունին հեռաւոր հետաքրքրութիւն մը նման հարցերու մասին: Զայն պիտի կարգան նաեւ օտարները, և ճանչնան մեր եկեղեցին իր լայն, բայց ուղղափառ գծերուն մէջ:

Կը յայտնենք Թէ L'Eglise Apostolique Arménienne et sa doctrine հատորը իբրեւ յաջողութեամբ մըն է, իրեն օգտակար և մեր օրերու պահանջք մը գիմաւորող աշխատանք: Կը շնորհաւորենք Տէր Հայրը իր այս քաջութեան համար, սպասելով իրմէն լաւագոյն արդիւնքներ, նոյն ոգիէն թելադրուած:

ԳՐԻԳՈՐ ԱՅԵՂԱՅ

ՄՈՒՐԻ ՏԱԽԵՐ, Կ. Յ. Կարապետեան (ԱՅՆ): Տպարան Ս. Յակոբեանց Մուսաղլմ, 1945: Էջ՝ ԺԵ + 110: Գին 20 Պ. Գանկանմ:

Երեսօղէմի Ս. Յակոբեանց Տպարանէն վերջերս լոյս տեսած է Մուրի Տախեր վերադարձը քերթուածներու հատորիկ մը:

Հեղինակը՝ Կ. Յ. Կարապետեան Սիմոն մէջ հրատարակած կարգ մը քերթուածներէն զուր, անծանօթ մըն է, և հետեւաբար մեր դրական հրապարակին համար նորութիւն մը: Առիթաւ պատահաւ մը չէ՝ ժակայն օրակէսի հատորը լըլլաւ օրմանի օրը ուշադրութեան:

Նիւթը հատորին՝ երկատարադրութեան յախտնական տպուածներով է դաշաւոր ու հարկ չի կայ զանաք ընդլայնող երկար սահմաններու:

Այդ զգացումը տալու, աղբիւրներէն իր եղանակը սակայն կրնանք նկատել զրեթէ անձնական, Հին է լարը և հետեւաբար անխառնափոխի զայն փորձարկողներու պարագային փառք վըտանքը, — ըլլալու արձագանք շատ գործածական նոյնիսկ մշտած տարադրութեան, արտայայտութիւններու: Անկէ կրցած է փրկել իր հատորը սովորական բառակոյտի այդ ճակատագիրէն, անօք բերելով անձնական տարրի մը յանելումը:

Առիթաւ արժանիք մըն է, որով Յնելի մէջ երեսն կուգայ օրոյ տեսակ էր երգիչը, անհամար, զուգու, զգաստ, հետեւ հատարակ զարգացած և պոռոտ արտայայտութիւններէ:

Իր մէջ առ կեցածաւքը թելադրող ազգային կարելի է նկատել շրջանակը ուր բացառած են ընկալուչ էջերը իր կենսիքին, վառական վարձարաններու մէջ իր բուրբած ընթացքը, — հորաւորութեամբ Ս. Յակոբի մըն է (*) —, կրեական մըթնաւորութեամբ ազգական իր տունը, շինած են իր մէջ զգաստութեան վերածուող շաշտարկիչ այդ աղբիւրներուն վերապահ զգացումը, շնչաւորով միտածմանակ մթութիւնը իր ցաւին ու աղեւորուն՝ աւելիող: Դաստիարակութիւն մը որ խոքապէս իր կնիքին տակ է առեր իր շրջանակէն ալ զուր, համալսարանի մը սեմինուն ու մեծ աստանի մը հրապարակներուն արձագանքած վառականի ինքնամփոփումով այդ աղեւն մասնաւոր ու արտայայտութիւնը, ու ասով այդ հրապարակներուն վրայ օրոյ մը բերկրանք և ասոր անխառնափոխ յաջող յաւաքարութիւնը:

Յնելի մէջ այս բուրբ երեսն կուգայ բնականութեամբ ու պարզութեամբ մը, որ կը ապաւորէ: Իր զգացումներու ցաւաւ զօրութեան

(*) Այսպէս կը տիրեն ներկայացնել ինքնակենսական պոփոխները՝ որոնք կը յաճախեն Ս. Յակոբի վարձարանը ու աս յաճախ ծնած ու մեծցած են փանդէն ներս: